

Z vrčem Vače se prestavimo za dva tisoč petsto let v preteklost (1)

Poved slikopisja

Prek Vaške situle – izkopana je bila okrog 1882. leta, jaz pa sem izkopal slovensko ime: vrč, poimenujem jo Vrč Vače – se prestavimo za dva tisoč petsto let v preteklost. Pisava na vrču je povsem drugačna, kot jo poznamo dandanes. Je slikopisna in ne vsebuje nobenih besed, črk. Niti samostojnih simbolov na njej ne najdemo. Simbolika je kompleksno povezana v celoto. Pravo mojstrsko delo, ki pa ga ne smemo brati z očmi čistega racionalizma. Povedi običajev ter kulture na tej izjemni umetnini 24 centimetrov visokega vrčka, iz približno petega stoletja pred novim štetjem na naših tleh, se bolj približamo z asociacijami in sledenju filmsko dinamičnim stripovskim, a dodelanim upodobitvam.

Foto: V. Stres

Situla/VRČ iz Vač, Slovenija – višina 23,8 cm; največja širina 23,3 cm; prostornina 3 litre tekočine; slikano 5. 1. 2016 v prostorih Narodnega muzeja Slovenije.

Vrč Vače je služil ritualu starokeltskih vladarjev na naših tleh.

Slikopisje je razdeljeno v tri trakove (pasove) in vsak trak na dva dela, torej opisuje šest prizorov. Prizori se med seboj ločujejo z vertikalnim pasom tolčenih petih pik. Branje z desne proti levi se v drugem traku obrne v branje od leve proti desni. Nato pa se spodaj poved bere prek živalskih simbolov zopet od leve proti desni. Vsak prizor ima notranjo dinamiko dveh samostojnejših povedi.

Slikopisne pisave ne moremo brati brez slik, zato je v tem članku slik več kot običajno.

ŠEST POVEDI

Na Vrču Vače sem odkril šest med sabo povezanih povedi in ne tako, kot zatrjuje stroka, da so tri. Moja odkritja povedi nadgrajujejo dosedanje interpretacije, ponekod pa jih postavljajo na glavo. Tako na primer bojevanje med vojščakoma ni bojevanje, ampak pomerjanje moči z utežmi, pomerjala sta se za naslov prvega mečevalca. Smer branja je od desne proti levi in v drugem traku od leve proti desni ter v tretjem spodnjem traku zopet od leve proti desni.

Pokažem tudi, od kje so lahko prišli veljaki na ritual, ki ga opisuje slikopisje.

Orisno dogajanje opišem po sledenju vrstnem redu: 1. Prihod, 2. Začetek obredja, 3. Učenje in potrjevanje znanja,

Ilustracija: V. Stres

Fotografije Vrča Vače Lauko NMS, računalniška obdelava - združevanje dveh slik Vladislav Stres

Analiza Vrča Vače – 1. dan: PRIHOD

4. Izbor prvega bojevnika, 5. Sodba živalim in ljudem, 6. Novo rojstvo.

PRIHOD

Oglejmo si, kaj se je dogajalo na 1. dan, torej prihod.

Na Vrču Vače vidimo najprej prvega in obenem zadnjega konjenika – domačina, ki »za sabo je zaprl vrata«. Prvi je v Vače prispel Pater na kasaško oblikovanem vozu z voznikom. Roki tega prvega voznika s knežjo čepico (podobno je tudi pri drugem) govorita, da je z levico zategnil vajeti in ustavil konja ter obenem z desnico palico napol privzdignil, kar je lahko dresurni ukaz konju »hodi počasi in mirno«. Takrat, ko je palico položil na konjev hrbet ali pa ga ošvrknil, je konja priganjal v hiter tek. Izza kasaško oblikovanega voza je kočija z Vojvodo. Ta voz je bil kot kaže kljub podobno »divji vožnji« počasnejši. Poved vidim kot tekmovanje konj obeh vozov. Konjenik pa je prišel iz bližnjega kraja v dobrodošlico in je kot tak za obema vozoma.

Od kje so lahko udeleženci rituala prišli?

Svatne so starodavno središče s starodavnim Vojvodskim prestolom, ki je s strani uradne vede sicer datiran v štirinajsto stoletje, a že takrat se je zaradi erozije utrgal del naslonjala, torej je datacija dela prestola (sestavljeno iz namreč iz dveh) verjetno bistveno starejša, kot se danes razmišlja. Ddr. Andrej Pleterski v knjigi *Mitska stvarnost* govori o raziskavi Rudolfa Eggerja o severnem podporniku hrbtnega naslonjala vojvodskega prestola, kjer ugotavlja, da je bil kamen uporabljen okrog leta 100.

Od Svatena do Vač pešec hodi 26 ur, od Ogleja pa kakih 31 ur. Ker je povprečna hitrost krepkega vprežnega konja vsaj trikrat, pa tudi petkrat večja, se ure pešačenja deli, tako da se dobi do kakih dvajset ur potovanja obeh kočij. Ekipi z obema pomembnejšema prek dirjanja s konji naredita prvo preizkušnjo.

Analiza je obsežna, saj sem do pripovedi prišel prek postopka natančnega opazovanja, ki sem ga nadgradil v tehniko umetnosti vizualizacije. Ko gledamo simbole, jim avtomatično razumsko dodelujemo klišejska spoznanja sodobne civilizacije. Tako lahko povsem spregle-

damo starodavna sporočila, saj smo hitro lahko ujetniki vnaprejšnjih sodb. Sam vstopam v poved simbolov v prvem koraku prek pesniškega empatičnega doživetega »sanjanja« vsebin, tako imenovane denotacije, in nato iščem logiko pesnjenja oziroma konotacije. To v drugem koraku nadgrajujem z logiko povedi ostalih artefaktov, tretji korak pa je iskanje stičnih točk z dostopnimi spoznanji. Postopek je na tako visoko zahtevnostni ravni, da bi se moralo k tovrstnim raziskavam pristopiti timsko.

Moja raziskava Vrča Vače primerja tudi posamezne simbole drugih artefaktov z oblikovanjem smiselne, med seboj dopolnjujoče se povedne celote. Tako na primer podoben kasaški voz in motiviko pripovedi kot na starodavnem vrču najdemo tudi na bistveno starejšem artefaktu »sarkofagu« v kraljevski grobnici v Uru (Irak), ki ima na eni strani vojnodobne in na drugi mirnodobne upodobitve. Tudi tu najdemo zgodbe v treh pripovednih pasovih. Tako kot pri Vrču Vače. Več stičnih delov med zgodbama na obeh artefaktih najdemo, če primerjamo upodobitve mirnega obdobja starodavnega »sarkofaga« iz Ura z Vrčem Vače.

Cilj je oblikovati zaključeno celoto, torej nekaj cel O pa tudi lep O, da se lepo (asociacija na CELO, LEPO) in enostavno prikaže bistvo starodavnega vladarskega, ritualnega, verskega prepričanja, kot ga kažejo artefakti sami na sebi. Več sto slik ne more biti del tega članka.

Pesem vpogleda v umetnino, posvečena jezdecu, je razkrila gostitelja, njegov ponos in zakaj je jezdil zadnji, druga pesem pa, da je gospod v kočiji bahav,

*Povedi običajev in kulture
na Vrču Vače se lažje
približamo z asociacijami
in sledenju filmsko
dinamičnim upodobitvam.*

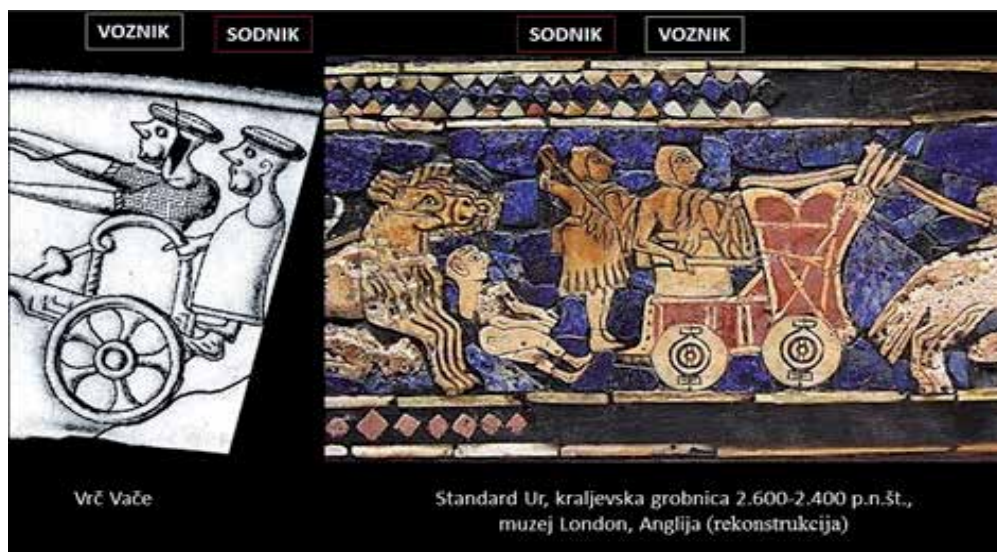
najmimenitnejši, globoko vereni in da voza morda ni vlekel samo en konj, čeprav se tega iz upodobitve ne vidi, zato je to še v predalu »Neznano«. Tretja pesem podari pospešitev hitrosti dirjanja konj, ko voznik nad konjem ošvrkne s šibo. In ravno ta hitrost je nakazala, da gre pravzaprav za tekmovanje med tema dvema vozovoma. To potrjujejo tudi upodobitve v nadaljevanju zgodbe, ki si jo bomo ogledali kdaj drugič.

VRČ VAČE

Narodni muzej Slovenije je leta 2017 v katalogu in na razstavnem panoju objavil novo strokovno risbo Vaške situle. Po naročilu Narodnega muzeja Slovenije je ustvarila Ida Murgelj. Ta risba bistveno odstopa od uradno priznane risbe Franceta Stareta iz leta 1955. Do danes so bile narisane tri risbe. Prva je delo avstroogrskega kustosa in je bila ob situli temeljni

KLJUČNI SIMBOLI SLOVENCEV

Slikovna pisava Vrča Vače razkriva starodavno predrimsko kulturo na naših tleh, obenem pa se dotika ključnih današnjih identitetnih simbolov Slovencev, saj je del naše osebne izkaznice in potnega lista. Podrobnejši ogled Vrč Vače ter analiza vidnega nam pove, da je izdelan izjemno natančno, verjetno po predlogi, ki je to natančnost omogočila. Samo tolčenje po izrisani risbi v bronasto tanko pločevino je to natančnost risbe vanjo tudi odtisnilo. V ustnem izročilu se je poleg tolčenja ohranil še izraz bočkanje, kar sem izvedel iz pogovora s članico družine prapradede ... Janeza Grilca, ki je ta vrč tudi našel. Natančnost in mojstrstvo izdelave je služilo namenu kvalitetnega slikovnega sporočila vsakomur, ki si ga je ogledal. Vrč je služil ritualu starokeltskih vladarjev na naših tleh.

Podoben kasaški voz in motivi kot pri Vrču Vače najdemo tudi na upodobitvi groba v kraljevski grobnici v Uru, Irak (slika iz strokovne risbe Ide Murgelj, Narodni muzej Slovenije, z dne 21. 12. 2017, in s spletne strani Sumerian Shakespeare).

vir raziskovanj njene povedi od 1883 do 1955, druga pa je bila temelj raziskovanj med leti 1955 in 2017.

Odkril sem napake strokovne risbe in Narodni muzej opozoril nanje. Najprej sem jih našel pet, kmalu zatem pa sem jih obvestil o dvajsetih napakah in jim poslal raziskavo o njih. Večino napak so s strokovno risbo Ide Murgelj odpravili.

Narodni muzej Slovenije na svojih spletnih straneh še vedno objavlja staro, torej prejšnjo risbo. Novo risbo so izdelovali skoraj leto dni. Spodbudo za prenovno risbo so dobili od mene, avtorja tega članka. Kakor koli – pred nami je nova, zelo kvalitetna strokovna risba, ki razkriva marsikatero slabše vidno potezo tolčenja v tanko bronasto pločevino samega originala. Ima sicer nekaj napak, a omogoča kvalitetno in jasno prebiranje večine zgodbe. Dr. Mojca Jereb je konec leta 2016 objavila pregledno knjigo, almanah vseh halštatskih bronastih artefaktov, najdenih v Sloveniji, in je vanjo vključena tudi napačna risba Franca Stareta.

Vaško situlo Narodni muzej nerodno imenuje z »vedrica«, a vemo, da je ta be-

sesta pomanjševalnica besede vedro, ki je bila nekdanja merska enota za 60 litrov tekočine, manjša posoda od vedra – vedrica – pa za pol manj, 30 litrov. Glede na to, da je bilo v situli z Vač kake tri litre tekočine (višina 23,8 cm, največja širina 23,3 cm) je izraz vedrica verjetno napačen. Sam situlo, ki je latinskega izvora, poslovenim z vrč. V petem stoletju pred novim štejetem, torej ob nastanku »situle«, pri nas še ni bilo ne tujega imperija, ne Rimljanov, niti latinščine.

Vladislav Stres ✨

OPOMBA: Narodni muzej Slovenije je novo, tokrat kvalitetno strokovno risbo Vrča Vače objavil 21. 12. 2017 na stalni razstavi in v katalogu, na svojih spletnih straneh pa mnogo kasneje – med 10. in 12. 6. 2019.

Risbo je naredila mag. Ida Murgelj. K prenovi strokovne risbe je NMS s stalnim opozarjanjem spodbudil Vladislav Stres, več o njegovih raziskavah na spletni povezavi: bit.ly/2XJQ5Bd